

Urskog på Oppkuven

KEN OLAF STORAUNET Skogforsk
RUNE GROVEN Prevista/UMB
ERLEND ROLSTAD Skogforsk
JØRUND ROLSTAD Skogforsk

Rune Groven

Forskere ved Skogforsk og Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås har i mer enn 10 år drevet skogøkologisk og skoghistorisk forskning. Flere studier har vært gjennomført i samarbeid med Løvenskiold-Vækerø i Nordmarka. I 2–3 artikler fremover ønsker vi å presentere noen av resultatene fra dette arbeidet. I denne artikkelen beskriver vi hva som kjennetegner en urskog i et grandominert landskap, basert på data samlet inn på Oppkuven i Nordmarka.

sin bok om Kjerraten i Åsa fra 1944 skriver O. Chr. Bjørnstad: «Jeg kan således bl.a. godt huske at der i 1875 på Oppkuven – mellom Bjørnstadputten og Tolvputtmyra – i lie nordøst for denne linje fantes en mengde med tykke mosefeller dekkede granstubber med et tverrmål på 1 til 1½ meter, samt store fell som på grunn av innrâte ikke hadde egnet seg til tømmer. Min far fortalte at denne hogsten hadde foregått i Peder Ankers tid, eller da for ca. 80 år siden, og for første gang i disse trakter. I 1875 kunne det ikke sees tegn til annen tømmerhogst i disse strøk, og de største trærne var da i stubbehøyde 15–25 cm mindre i tverrmål enn sine fedre fra ca. 1790.» Dette viser at det har vært hogster for lang tid tilbake i området, og at trærne den gang ofte nådde dimensjoner som vi sjelden ser i skogen i Norge i dag. Vårt undersøkelsesområde ligger noen hundre meter sør-øst for Tolvputtmyra, og sør for trig-punktet på Oppkuven.

«Urskog defineres i strengeste forstand som skog der det aldri har blitt utført skogbruksaktivitet»

Urskog defineres i strengeste forstand som skog der det aldri har blitt utført skogbruksaktivitet. Det finnes praktisk talt ikke ekte urskog igjen i Norge i dag, etter århundrer med utnyttelse av skog og utmark, gjennom husdyrbeiting og setring, tømmerhogst og utbygging av hytter og vegger. Enkelte lommer med skog som står utilgjengelig til kan likevel være så lite påvirket av menneskelig aktivitet at det kan sies å være urskog der.

På Oppkuven i Nordmarka finnes noen lommer med skog der det tilsynelatende

ikke har vært hogd tidligere. Her har vi registrert alle trærne, både levende og døde trær. Vi har målt størrelser, høyder og alder på trærne og vurdert hvor råtne eller nedbrutte de døde trærne var. Dermed kan vi si noe om hva som karakteriserer lite påvirket skog og sammenligne med skogen i et regulært drevet skoglandskap. I et av de undersøkte feltene, som ligger i den høyproduktive lia ned mot Oppkuvannet, registrerte vi likevel noen gamle stubber etter hogst, trolig fra 1920- eller 30-tallet.

Mye døde trær

Det kanskje mest iøynefallende særtrekket ved granskogen på Oppkuven er de store mengdene døde trær. Det finnes mange stående døde trær, og de liggende døde trærne er fordelt på mange stadier av nedbrytning. Dette betyr at det har dødd trær kontinuerlig over lang tid her. Mengden av døde trær utgjør ofte mellom 40 og 100% av volumet av levende trær i grandominerte urskoger, mens dette forholdstallet kan ligge lavere enn 5-10% i den vanlige eldre skogen. På Oppkuven finnes det således enkelte steder mer døde trær enn levende, hvorav omtrent en tredel av de døde trærne er stående. Døde og råtne trær utgjør et viktig levested for en rekke sjeldne arter, der insekter og sopp er de mest tallrike.

Aldersfordeling og gamle trær

Et annet karakteristisk særtrekk ved granskoger som er lite påvirket av hogst og annen menneskelig aktivitet, er aldersfordelingen av de levende trærne. I slik skog finner vi mange unge trær, en god del middelaldrende trær, og en «hale» med veldig gamle trær. Dette betyr at det har vært kontinuerlig foryngelse av nye trær over lang tid, og at dødeligheten av trær også har vært relativt konstant. Mye av foryngelsen skjer på de råtne døde trærne,

da disse har bedre spire- og vokseforhold enn ellers. Det eldste grantreet på Oppkuven er i dag 461 år gammelt, noe som kvalifiserer til 5. plass på lista over de eldste levende grantrærne med kjent alder i hele Skandinavia. At grana kan bli 500 år i urskog ser derfor ut til å være tilfelle (høyeste kjente alder på gran i Norge er 521 år). Vanligvis hogges trærne før de er 100 år gamle, og det er relativt sjeldent å finne trær som er eldre enn 200 år. På Oppkuven utgjorde trær eldre enn 200 år nesten halvparten av kubikkmassen, mens vi fant seks trær som var over 350 år gamle.

Diameter-fordeling

Diameter-fordelingen av trærne tar ofte samme form som aldersfordelingen, dvs. mange små trær, færre med økende alder og noen få riktig store trær. Også fordelingen av de døde trærne tar en slik form. Det største treet innefor prøvefeltene våre hadde en diameter på 90 cm i brysthøyde, og dette blir omtrent samme dimensjonen som Bjørnstad beskriver.

Dette betyr at skogen på Oppkuven har stor variasjon i størrelse og alder på trærne, samt at en finner en stor andel døde trær. Skogen har utviklet seg over lang tid og har nådd en form for likevekt mellom foryngelse og tilvekst av levende trær, og avgang av døde trær. Enkelttrær dør av råte, insektangrep, vind og høy alder, og i åpningene etter disse spirer og etablerer nye trær seg.

Skiløypa går over den høyeste toppen på Oppkuven. Her kan vi se et noe annet skogbilde. De riktig gamle trærne finnes ikke, og det er mye mindre døde trær der. Dette tyder på at skoggrensa har krabbet oppover de siste århundrene, kanskje var det praktisk talt trebart her for 200 år siden?

Les mer på www.skogforsk.no/skoghistorie

Gamla på Oppkuven

«Gamla» på Oppkuven er med sine 461 år et av Norges eldste levende grantrær. Treet har en diameter på 65 cm, er omtrent 12 meter høyt og har merker etter flere toppbrekk. Det har friske kvister ned til bakken og burde kunne leve i mange år til. De andre rekordgamle grantrærne som vi kjenner til befinner seg i Trillemarka i Buskerud.

Vi finner alderen på trær ved å bore med et hult bor inn til marginen av treet, og ta ut en kjerneprøve. Årringene kan deretter måles og telles. På store trær kan det være vanskelig å treffe marginen, og det kan også være upraktisk å bore trærne helt nede ved spirepunktet. Dermed må ofte de innerste årringene og avstanden ned til spirepunktet estimeres for å bestemme alderen på treet.

Kai Tillyer / Norsk Skogbruk

Rune Groven

